

УДК 381.38

О.В. Васильєв, д-р екон. наук

Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова, м. Харків, Україна

ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ СТРАХОВОГО РИНКУ**А.В. Васильєв**, д-р екон. наук

Харьковский национальный университет городского хозяйства им. А.Н. Бекетова, г. Харьков, Украина

ПРОБЛЕМЫ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ИНФРАСТРУКТУРЫ СТРАХОВОГО РЫНКА**O.V. Vasiliev**, Doctor of Economic Sciences

Kharkiv National University of Municipal Economy named O.M. Beketova, Kharkiv, Ukraine

PROBLEMS OF IMPROVEMENT OF THE INFRASTRUCTURE OF INSURANCE MARKET

Розглянуто сутність та особливості інфраструктури страхового ринку як у цілому по Україні, так і в регіональному аспекті. Визначені об'єктивні та суб'єктивні фактори розвитку страхової діяльності. Запропоновані шляхи удосконалення інфраструктури страхового ринку.

Ключові слова: ринкова інфраструктура, оцінка, інфраструктура страхового ринку.

Рассмотрена сущность и особенности инфраструктуры страхового рынка как в целом по Украине, так и в региональном аспекте. Определены объективные и субъективные факторы развития страховой деятельности. Предложены пути усовершенствования инфраструктуры страхового рынка.

Ключевые слова: рыночная инфраструктура, оценка, инфраструктура страхового рынка.

The essence and characteristics of the infrastructure of the insurance market as a whole in Ukraine, and in the regional context. objective and subjective factors of insurance. suggested ways of improving the infrastructure of the insurance market.

Key words: market infrastructure, assessment, infrastructure insurance market.

Постановка проблеми. Зміна економічного порядку в Україні, її перехід до ринку пов'язані з двома найважливішими проблемами: інтеграцією національної економіки у світову економічну систему і забезпеченням незалежності та економічної безпеки країни. У зв'язку з цим постає завдання – створити умови для успішного розвитку національної економічної діяльності в цілому і в окремих її секторах. Саме це має принципове значення для завоювання Україною відповідного місця у світовій економіці.

За таких умов можливість здійснення ринкових перетворень в окремих регіонах і в державі загалом, підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки вирішальною мірою залежать від наявності сучасної та ефективної інфраструктури, адекватної вимогам ринкової економіки, або, за існуючою термінологією, – ринкової інфраструктури. Остання складається з таких інституціональних структур, яким власне оптимальне поєднання гнучкості, адаптивності та продуктивності.

Інфраструктура фінансового ринку покликана забезпечувати можливість реалізації економічних інтересів суб'єктів економіки, сприяти координації усіх їхніх економічних дій, допомагати їм інтегруватись у світовий економічний та фінансовий простір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Складність вивчення та аналізу просторової організації інфраструктури фінансового ринку пов'язана з багатосегментністю останнього. Цей процес ускладнює відсутність однозначного трактування поняття «інфраструктура фінансового ринку». Для чіткого розуміння цього поняття доцільно проаналізувати методологічні підходи щодо трактування економічної сутності базових понять: «інфраструктура», «ринкова інфраструктура».

Першовідкривачем цього терміна вважають Х. Зінгера, який у своїх роботах на початку 1940-х років використав термін «*overhead capital*» – «інфраструктура». Він пояснював інфраструктуру як комплекс умов, які забезпечують розвиток приватного підприємництва в основних галузях економіки та задовольняють потреби всього населення [1].

А.М. Мороз визначає ринкову інфраструктуру як сукупність установ, організацій та інших суб'єктів сфери обігу, що забезпечують необхідні умови функціонування ринко-

вої економіки у цій країні чи регіоні. Залежно від видів ринку вона поділяється на інфраструктуру ринку капіталу, ринку засобів виробництва, ринку праці [2]. У працях В.Д. Базилевича, С.С. Осадця і А. Прядка пояснюється посилення уваги науковців до проблем розвитку фінансової інфраструктури тим, що інфраструктура стає складовою частиною відтворювального процесу, використовує значну частину капіталу і трудових ресурсів [3-5].

Отже, аналіз визначень сутності інфраструктури дозволяє представити її як сукупність галузей і підгалузей національної економіки, а також видів діяльності, що надають послуги матеріальному виробництву, забезпечують економічний обіг, надають послуги населенню, створюють умови для охорони і відтворення природного навколишнього середовища.

Найменш розвиненими кількісно та якісно, з погляду відповідності до вимог ринкової економіки, є компоненти інфраструктури фінансового ринку.

Мета статті. Метою статті є вивчення проблем удосконалення інфраструктури страхового ринку як одного з основних сегментів фінансового ринку України. При цьому у процесі вивчення необхідним є розгляд як національного ринку, так і у розрізі окремих регіонів.

Виклад основного матеріалу. Автор зазначає, що значну роль у перерозподілі грошових коштів на фінансовому ринку України покликані відігравати у майбутньому страхові компанії та організації, що належать до найбільше значних інституціональних інвесторів. У сукупності вони утворюють страховий ринок країни. Макроекономічний аналіз свідчить, що Україна до 2015 року матиме високі темпи розвитку такого виду фінансово-економічної діяльності, як страхування. З його допомогою, як переконує світовий досвід, можна успішно вирішувати проблеми соціального розвитку.

Ринок страхових послуг є одним з необхідних елементів ринкової інфраструктури, що пов'язаний з ринком засобів виробництва, споживчих товарів, ринком капіталу і цінних паперів, праці і робочої сили. У розвинених країнах страхова справа має найширший розмах і забезпечує надійну охорону інтересів підприємців від несприятливих наслідків техногенних аварій, фінансових ризиків, криміногенних факторів, стихійних нещастя і ін.

Страховий ринок являє собою досить складне явище, яке має свою внутрішню структурну будову та зовнішнє оточення. Його внутрішня будова, з одного боку, представлена суб'єктами страхового ринку, з іншого – страховими продуктами, що реалізуються. Зовнішнє оточення представлено ланками фінансової системи держави та сферою міжнародних фінансів, зв'язок з якими визначається за напрямками руху грошових потоків. Внутрішня структурна будова страхового ринку за суб'єктами страхових відносин представлена:

- уповноваженим органом державного нагляду за страховими компаніями (державний нагляд за страховою діяльністю на території України здійснюється Міністерством фінансів України та його органами на місцях, що діють відповідно до положення, затвердженого Кабінетом Міністрів України);

- структурними елементами страхового ринку – страховиками, страхувальниками та об'єднаннями страховиків;

- елементами інфраструктури – страховими та нестраховими посередниками (професійні оцінювачі ризиків та/або професійні оцінювачі збитків, які, як правило, є уповноваженими особами страховика).

Національний страховий ринок представлений досить широким спектром страхових компаній і товариств за статусом та організаційними формами, що є позитивним моме-

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

нтом у формуванні інфраструктури, можливої участі в основних видах страхової діяльності.

Ринок страхових послуг залишається найбільш капіталізованим серед інших небанківських фінансових ринків, особливо зважаючи на зменшення капіталізації в таких фінансових секторах економіки, як кредитна кооперація. Загальний обсяг активів українського ринку страхових послуг на 01.01.2011 р. становив близько 4,5 % ВВП. Динаміка основних параметрів ринку за останні роки засвідчує стійке його зростання. Разом з тим інституційні та функціональні характеристики вітчизняного страхового ринку в цілому не відповідають реальним потребам держави та європейським стандартам. Відставання рівня страхування від світових стандартів перешкоджає активному залученню в економіку регіонів іноземних інвестицій, які могли б бути дуже вигідними для інвестиційно-привабливих регіонів.

Слід зауважити, що лідерами серед регіонів за сумою зібраних платежів за всіма видами страхування (крім страхування життя) є страхові організації, зареєстровані у м. Києві та Київській області, Донецькій, Дніпропетровській та Одеській областях. Серед страхових організацій стабільно лідирують НАСК «Оранта», ВАТ УСК «Гарант-авто» (Київ), УАСК «АСКА» (Донецьк). Із страхування життя 71 % страхових платежів зібрано одним страховиком – АТЗТ «Інто» (Одеса).

Структура основних показників страхових компаній на 01.01.2011 р. за регіонами України наведена на рисунку 1.

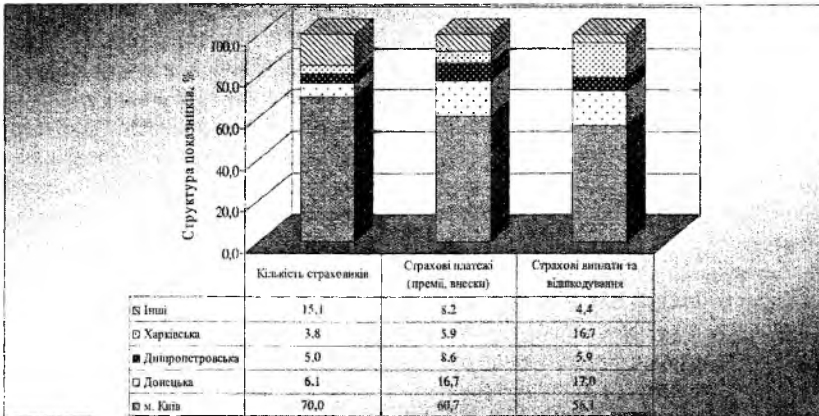

Рис. 1. Структура основних показників страхових компаній за регіонами України, %

За даними можна побачити, що лівову частку на страховому ринку України займає м. Київ. Це відбувається як за кількістю страхових компаній (65–70 %), так і за рівнем страхових платежів, доходів від страхування та страхових виплат (вище 60 %). Наступними за рівнем розвиненості страхового ринку вже традиційно є найбільш заселені та розвинені області – Донецька, Дніпропетровська та Харківська. Частка інших регіонів (23) за всіма розглянутими показниками не перевищує 18 %.

Удосконалення інфраструктури страхового ринку вимагають, перш за все, ті області, що мають найменшу питому частку на страховому ринку: Кіровоградська, Волинська, Чернівецька, а особливо Херсонська (єдина область, що не має жодної зареєстрованої страхової організації).

Автор відокремлює проблеми, з якими стикаються страхові компанії, спричинені об'єктивними та суб'єктивними факторами (рис. 2).

Необхідного вирішення потребують проблеми збільшення місткості регіонального страхового ринку, об'єднання розрізнених страхових фондів компаній. Ця проблема може бути розв'язана завдяки розвитку такої його складової, як перестраховання.

Рис. 2. Класифікація проблемних факторів розвитку страхових компаній

Сучасний етап розвитку регіональної економіки потребує жорсткого додержання дисциплінарних процедур, які ще недостатньо розроблені та слабо функціонують. Необхідно створити професійні стандарти як для рівнів страхування (страхування – пере-страхування – ретроцесія), так і для ієрархії службових функцій (агент – брокер – андеррайтер). Державна служба нагляду повинна створювати в регіонах своєрідний фільтр, що не допускати на страховий ринок «ефемерні» і «тіньові» компанії. Тільки після врахування та усунення вищезначених проблем може йти мова, особливо на рівні регіонів, про вдосконалення страхового ринку та його ринкової інфраструктури.

Особливістю національного страхового ринку є відсутність транснаціональних страхових компаній або їхніх філій. У той же час іноземні страхові компанії активно проникають в Україну за перестраховальними схемами і мають з цього немалі прибутки.

Національному страховому ринку притаманні внутрішні причини і ризики, які призвели до фінансової кризи. По-перше, це суперечність між високими темпами зростання страхових премій і відносно низькою капіталізацією страховиків. По-друге, суперечність між високими темпами зростання страхової премії та низькою рентабельністю страхових операцій, яка є наслідком неправильної методології в оцінюванні фінансових результатів діяльності страхових організацій. По-третє, суперечність між високими темпами розвитку і не розвинутою системою продажу страхових послуг.

Аналізуючи ситуацію, яка склалася на страховому ринку, можна зробити висновок, що на ньому відсутня інфраструктура страхового посередницького ринку. Проблемою на шляху становлення інститутів цього сегмента слід вважати відсутність державної концепції та програми створення інституту страхових посередників; ігнорування ролі страхового посередника в підвищенні якості страхових послуг; відсутність страхової культури як у населення, так і у керівників підприємств і фірм; негативне ставлення суспільства до посередництва в цілому і до страхування безпосередньо. В основі створення інфраструктури страхового посередницького ринку повинні лежати такі принци-

пи: самофінансування, професіоналізм, демократичність, аполітичність, толерантність, порядність.

Протягом 2005-2010 рр. на страхових регіональних ринках склалася і функціонує модель, у межах якої домінують інтереси постачальників страхових послуг. Тепер можна говорити не лише про домінування інтересів постачальників страхових послуг над інтересами споживачів, а про прагнення до домінування на ринку досить вузької групи постачальників, що через обмеження можливостей вибору у страховальників спричинить посилення тиску на рядових споживачів страхових послуг [6].

Негативний вплив на розвиток страхового ринку в Україні справляють:

- відсутність економічної стабільності, сталого зростання виробництва, неплатоспроможність населення та дефіцит фінансових ресурсів;
- неповна і фрагментарна законодавча база, відсутність державних преференцій на страховому ринку, неефективний контроль з боку держави, прояви монополізму;
- високий рівень інфляції, внаслідок чого здійснення довгострокових (накопичувальних) видів страхування в національній валюті неможливе;
- слабкий розвиток фондового ринку, що не дає змоги використовувати цінні папери як категорію активів для захищеного розміщення страхових резервів;
- відсутність вторинного ринку страхових послуг, механізмів ефективною взаємодії банківського та страхового сектору економіки, низький рівень розвитку допоміжної інфраструктури страхового ринку;
- неналежний рівень інформації про стан і можливості страхового ринку, довіри населення до страхування.

Висновки. Отже, інфраструктура страхового ринку повинна перетворитися з сукупності підприємницьких структур, які сприяють фактично односторонній реалізації інтересів постачальників страхових послуг, що спонтанно склалася і багато в чому стихійно функціонує, в ефективний механізм оптимального поєднання інтересів страхувальників і постачальників.

Таким чином, за реальних умов сучасного страхового ринку України всі елементи інфраструктури повинні бути системно удосконалені механізмами і процедурами, першочергово спрямованими на реалізацію інтересів вітчизняних страхувальників та орієнтацію бізнесу на концепцію холістичного маркетингу. Тільки така модернізована інфраструктура зможе стати реальним інструментом вирішення завдань активізації ринкової ролі споживачів і за рахунок цього – засобом досягнення потрібної для справжнього розвитку вітчизняного страхування зміни балансу інтересів споживачів і постачальників страхових послуг

Список використаних джерел

1. *Основні дослідження з фінансової інфраструктури* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://financsioma.org.ua>.
2. *Мороз А. М.* Центральний банк та грошово-кредитна система : підручник / за ред. проф. А. М. Мороза. – К. : КНЕУ, 2005. – 556 с.
3. *Базилевич В. Д.* Страхова справа / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич. – К. : Знання, КОО, 2002. – 271 с.
4. *Осадець С. С.* Страхування / С. С. Осадець. – К., 1998. – 400 с.
5. *Прядка А.* Страховий ринок потребує підтримки / А. Прядка // Страхова справа. – 2007. – № 2. – С. 82-83.
6. *Дворак М. С.* Ринок страхових послуг України: підсумки 1 кварталу 2009 року / М. С. Дворак // Страхова справа. – 2009. – № 2. – С. 6-27.